

۱ ایلول
۱۹۲۶

تورک تاریخ انجمنی

اون آلتنجی سنه
نومرو ۱۷ (۹۴)

مجموعه سی

آرپهلق

عزل ، ياخود تقاعد ايديلن ملكى و علمى مأمورلره معزوليت و تقاعد معاشى و منصوب مأمورلره بر نوع تخصیصات منضمه قیلندن ویریلن مدار معیشتك تعبير مخصوصیدر .

« فلان سنجاق ، ياخود فلان قضا ، فلان ذاته بر وجه آرپهلق توجیه اولندی »
دنیلیرکه اوسنجاق و قضانك وارداتندن بر مقداری اوداته تخصیص ایدیلدی معناسنی تضمن ایدر .

تیمار وزعامت [۱] بك معتبر اولدیغندن آرپهلق و حاص و باشمعلق نامیله بر فرده ویریله مزدی .

درگاه عالی قوجی باشیلری تجربه کار و شایان اعتبار اولدقلری حالده ده آرپهلقلری نهایت « ۱۹۹۹۹ » ، [۲] اچیه اوله بیلوب زعامت درجه سنه ارتقا ایتیمك ایچون بر اچیه تزید ایدیله مدیکى کبی پادشاهلرك خاصکی قادیلرینه باشمعلق نامیله معاش تخصیصی اقتضا ایتدکده خواص هایون قراسندن ینه « ۱۹۹۹۹ » ، [۲] اچیه قدر تعیین ایدیلوب یکریمی بیک اچیه ابلاغی ممکن اوله مازدی .

آرپهلق ، زعامت و تیمار کبی مقید اولمایوب ذوات مختلفه یه ویریله بیلیردی . مثلاً

[۱] « زعامت و تیمارک محصولاتنه (مال مقابله) اطلاق اولنور . اعدا ابله جنك ایتك مقابله سنده تعیین اولنشدور ، دینك اولور . عموم مالکده زعامت یکریمی بیک آچهدر . دفتر اجمالده یکریمی بیک آچهدن بر آچیه اکسیك اولسه زعامت اطلاق اولنماز ، تیمار دنیلور . اجمال ، حین نهریرده کرك خاص هایون و خواص وزرا و امرا و آرپهلقلردر و کرك زعامت و تیماردر بالجله هر قریه کیسه قید اولمش ایسه آنی بیلیرر .
[قوانین آل عثمان در خلاصه مضامین دفتر دیوان صحیفه ۶۱]

« زعامت ، دفع اعدا ایچون تعیین اولنان مقابله مالی اولوب عسکر بولگری تصرف ایدنلردر .
[صحیفه ۷۰]

« اهاء عن جد سپاهی زاده اولمایان ، بر طریق ابله تیماره دخول ایتك قانونه مخالفدر .

[صحیفه ۷۲]

[۲] قوجی بك رساله سی .

صدارتدن عزل و تقاعد ایدیلن وزیرلره [۱]، حربده حسن خدمتی سبق ایدنلره [۲] تنکیل اشقیایه [۳] و سفره مأمور اولانلره [۴] [معزولیندن ایسهلر (بروجه آرپهلق) و منصوبیندن ایسهلر (بروجه ضمیمه) [۵]، بر محکک محافظه سنه و بر قلعه نك تعمیرینه مأمور ایدیلنلره [۶]، بر ایالتدن معزول اولانلره [۷] و ذوات سائر یه بر، یاخود متعدد سنجاقل آرپهلق اوله رق توجیه اولنوردی .

[۱] « سابقا وزیر اعظم اولان عزمتلو و رفعتلو وزیر مکرم سنیان پاشا حضرتلرینه خط هایون سعادت مفرون ایله کتفری سنجاغی بروجه آرپهلق عنایت اولمغین حکمی یازیله امرمدر » ۷ ذی الحجه ۱۰۷۹

وزیر اعظم چاللیق علی پاشا بعدالغزل حضوره داخل اوله قدده پادشاه « کوزلر کدن نخود دانه سی کی دوکیلن پاشه مرحمت ایلیوب صوجوکی باغشلام . سکا تقاعد احسان ایلهم . وار دعاده اول « بیوروب بروسده او تورمق شرطیله مینخاللیج و قره سی سنجاغی آرپهلق ویریلدی . [فندقیلی تاریخچی]

[۲] « سن برار و امکدار و اموردیده و کارکنار اولدرغکدن غیری بودغه فتح و تسخیری میسر اولان او یوار قلمه سی محاصره سنده و قمتنده کلی خدمتک سبق ایتمکله حقکده مزید عنایت پادشاهانم و مزید رأفت شهشاهانم ظهوره کلوب حالا بعنایه اله الملك الا کبر فتح و تسخیری میسر اولان لون قلعه سنه متعلق نواحی الحافات قدیمه سیله سنه اربع و سبعین و الف ربیع الاخره سنک دودنجی کوشنده بروجه آرپهلق لون سنجاغی سکا عنایت و احسان اولمشدر بیوردم که الی آخره یازیله : ربیع الاخره ۱۰۷۴ . »

[۳] « سابقا حلب و البسی اولان وزیر محمد باشایه صادر اولان خط هایون شوکت مفرون قدس شریف و عزه و نابلس و اول حوالیده ظهور ایدن اشقیای عربانی قهر و تدبیر ایله اهالی بلادی و طرق و مسالکی ترویج و تأمین ایدوب و بجا ک مشایهت و استقباله دخی قوی تداوک ایله مبادرت و سائر اقتضا ایدن خدمات علیده بذل قدرت ایدوب مساعی جمیله وجوده کتیرمک شرطیله بروجه آرپهلق قدس شریف و عزه و نابلس سنجاقلری توجیه اولنقی امرمدر ۲۰ جمادی الاول ۱۱۱۴ . »

[۴] « ان شاء الله تعالی اول بهارده مکمل و مرتب و مسلح آدم لریله انکروس سفرنده موجود بولنقی اوزره ایچ ایل و طرسوس سنجاقلری سابقا ساقز محافظه سنده اولان حاجی علی باشایه بروجه آرپهلق توجیه اولنقی امرمدر ۷ ربیع الاول ۱۱۰۷ . »

[۵] « ان شاء الله تعالی اول بهارده مکمل و مرتب و مسلح آدم لریله انکروس سفرنده موجود بولنقی اوزره جوروم و وزاوق سنجاقلری حالالچون سنجاغی منصرفی شاملی عبدی اوغلی محمد باشایه بروجه ضمیمه توجیه اولنقی امرمدر ۷ ربیع الاول ۱۱۰۷ . »

[۶] « حالا او یوار محافظه سنه تعیین اولنان کوچوک محمد باشایه بروجه آرپهلق حمید سنجاغی و ایزورنیق و سکدره و استرغون سنجاقلری بروجه آرپهلق عنایت اولنمغین احکامی یازیله امرمدر ۷ ذی الحجه ۱۰۷۹ . »

(بروجہ آرپہلق) بر سنجاغہ متصرف اولان ذاتہ - رفع اولتان خاصلری مقابلندہ - دیگر بر سنجاق تفویض ایدیلدیکی کچی [۱] آرپہلق صورتیلہ بر سنجاغہ متصرف اولان بر وزیرہ دیگر بر سنجاقدہ کذلک آرپہلق اولوق اوزرہ توجیہ قیلیردی [۲] .

آرپہلق وجہ ایله بر سنجاغہ متصرف اولان ذات ، ینہ آرپہلق صورتیلہ دیگر بر سنجاغہ متصرف اولان ذات ایله بجایش ایدیلیر [۳] واستدعا اوزرینده بر سنجاق آرپہلق اولهرق تفویض اولنوردی [۴] .

(بروجہ آرپہلق) خاص اولوق اوزرہ بر محاکم نظارتی مقاطعه سنہ متصرف اولان ذاتدن او نظارتی آخر شخص ، التزام ایدہ بیلیردی [۵] .

[۶] « اینہ نختی سنجاغی بمجلا واروب اینہ نختی قلمہ سی محافظہ سنہ قیام و آمریبوز محافظی وزیر اسماعیل باشانک رای صواب دیدی اوزرہ قلعه منجورہ نیک تعمیر و ترمیمہ اہتمام و سائر امور مملکتہ نظام تام ایدوب رطایا و برایی حمایت و صیانت و انصاف و انصاف ایله حرکت ایدوب والحاصل مقتضای صدق و سداد ایله استعمار بلاد و ترفیہ حال عبادہ دقت تام ایلمک شرطیلہ سابقا طریزون بکر بکچی اولان ہر پاشاہ بروجہ آرپہلق توجیہ اولتیق امرمد ۱۷ ذی الحجہ ۱۱۱۳ » .

[۷] « روم ایلی ایاتی ضمیمہ اولان سنجاغیلہ محمد پاشاہ و حمید سنجاغی بروجہ آرپہلق روم ایلی ایالتندن معزول علی پاشاہ توجیہ اولتیق امرمد ۱۰ جمادی الاخر ۱۰۸۹ » .
[۱] « بروجہ آرپہلق صاروخان سنجاغی متصرفی اولوب آمریبوز محافظی اولان وزیر مکرم عزتلو علی پاشاہ آمریبوز سنجاغی رفع اولتان خاصلری مقابلہ سنہ بروجہ ضمیمہ توجیہ اولتیق ۲۶ صفر ۱۱۰۷ » .

[۲] « بروجہ آرپہلق بولی سنجاغہ متصرف عزتلو وزیر مکرم محمد پاشا حضرتلرینہ آنقرہ سنجاغی دخی بروجہ آرپہلق توجیہ اولتیق امرمد ۲۱ رمضان ۱۰۷۸ » .
[۳] « صادر اولان خط ہایون سعادت مقرون موجبہ یایہ سنجاغی نیکبولیدن معزول حسین پاشاہ و نیکبولی سنجاغی یایہ دن معزول احمد پاشاہ بروجہ آرپہلق توجیہ اولتیق امرمد ۴ ذالحدہ ۱۰۹۰ » .

[۴] « قرہیی لواسی وزرای عظامدن محمد پاشاہ بروجہ آرپہلق ویریلدی ۲۸ شوال ۱۰۷۹ » .

آق محمد پاشا حضرتلرینہ قنترہ ایالتی احسان اولندوغی تاریخدن قرہ سی سنجاغی بوقوللرینہ صدقہ و احسان بیورلتی پابندہ فرمان دوللو سلطام حضرتلرینکدر . حسن موجبہ توجیہ اولتیق ۱۰ ذی الحدہ ۱۰۸۲ » .

[۵] « مدلولو ساکنلرندن قدوق الامائل والاقران محمد زید قدرہ درصعادتہ عرضحال »

مرکزده و طشرده بولنان مأمورین دولت، معاشله توظیف و بالاخره معزولین و متقاعدینهده مدار معیشت تعیین ایدیلهرك آرپهلق اصولی الغا اولندی .

*

مأمورین علمیه، بری مدرس، دیکری قاضی اولهرق اساساً ایکی قسم ایدی . مدرس، مدرس، مدرس اولدقلری مدرسه نك حاصلات و قضایه سیله، یا خود کندی ثروتلریله تعیش ایدرلردی .

بلاداسلامیه تعیین ایدیله جک قاضیلر، بومدرس لرك کزیده لرندن انتخاب و تعیین اولنورلردی . قاضیلر عادات شرعیه ایله کچنیرلردی . قضایک مادی و معنوی مسؤلیتنی تأمل ایدن اکثر علما، مسلك قضایه رغبت ایتدک لری کبی قبول ایدنلرده قضایه ابتلانیك بر مدت موقته یه انحصارینی، کماکان تدریس ایله اشتغالی آرزو ایدرلردی . بناء علیه قضایه برر سنه مدته تعیین اولنورلردی .

مدرس ایکن قاضی اولان بو محترم ذاتلره مدت معینه نك اقتضاسندن صکره - بر نوع معزولیت معاشی اولق اوزره - بر بلده نك حاصلات امیره سندن (آرپهلق) نامیه بر مقدار مبلغ تخصیص قیلنیردی .

دولتک شعبات اداره سنه خلل طاری و هر مصلحت، انتظام و انضباطدن عاری اولمغه باشلادیغی زمانلردن اعتباراً مدرس لک رؤسی توجیه بنده ده سوء استعمالات و وقوع بولمغه باشلادی .

ایدوب بروجه آرپهلق خاص اولق اوزره بیک طفسان بیدی سنه سنده مدلولو نظارتی مقاطعه سنه متصرف اولان شاهین مصطنی باشادن نظارت ضروری سنه ضروره ده بیکری بش بوک آقچه یه درعه ده و التزام و یدینه و یریلان ضبط نمکی موجبجه ایکی یوز اوتوز کون ضبطدن صکره خاص صرقوم صاحب مصطنی باشایه و یریلوب یوز اوتوز کون دخی مشارالیه ک زمانندن ضبط و درعه ده ایله بیک اوزره مال التزامی مشارالیه شاهین مصطنی باشایه بالتام ادا و تسلیم ایدوب ذمتنده بر آقچه قالیوب و مشارالیه صاحب مصطنی باشانک زمانه دوشن یوز اوتوز کونلک قسط ایوم حسابی اوزره حصه سنه دوشنی میری حسابی اوزره شاهین مصطنی باشا و یروب مایطرنده نزاع اولماق اوزره فصل اولنوب بوکا بروجه ده دخل اولتی اجماب ایتمز ایکن فوجه سا کترلندن اولوب صاحب پاشا طرفندن و کالت اده سنده اولان علی نام کسنه حالا التزام ایلدو کک حسابدن مشارالیه صاحب باشایه دوشن تصور ایکی بوک بیکری سکز بیک بش یوز آقچه وارد سندن آلورم دیواهل عرفه استناداً ضرور علی بونک جبراً ایکی بوک بیکری سکز بیک التی یوز آقچه سننی دخی زیاده آلوب ظلم و تعدی ایلدو کک بیلدروب شرعه کوریلوب کیروبه آلیورلک باینده امر شریف و جا ایلدو کک اجه ن ایدی شرع و قانون اوزره کورلک اصم اولمدر . ۹ شعبان ۱۱۰۱ .

علمایه کویا مدار شوق اولق اوزره اوغللرینه مدرسلك رؤسى ویرمك [۱]
 ومهدنشین اطنال شیر خواری «قدوة العلماء المحققین و عمدة الفضلاء المدققین» کبی
 اوصاف عالیہ ایله یاد و حیثیت علم و عالی برباد ایتمك اصول اتخاذا اولندی
 کبی مؤخرأ علی و ملکی کبرا و رجالک (زادکان) دنیلن حدیث السن
 مخادیمی ده [۲] اون بش یکریمی سنه مدرسه کوشه لرنده انواع محرومیت و محنت
 ایچنده تحصیل معرفت و رؤس امتحاننده اثبات لیاقت ایدن ارباب استحقاق کبی
 رؤس تدریس ایله تلطف اولهوق بوضورتله کندیلرینه - ایراد قیلندن - مدار
 معیشت احضار ایبدلرکدن باشقه - علماء، قتل و مصادره دن مصون اولدقلری
 جهنله - رؤس تدریس سایه سنده رؤس مخادیمک مصونیتی ده تأمین قیلنوب برنوع
 ثروت و حیات سیغورطه سینه وضع ایدیلمش اولورلردی .

فاضل و جاهل مدرس لر ، تکثر ایتمکله - اسمی موجود ، وجودی مفقود - بر
 طاق مدرس لر پیدا اولدی و مدرسلك ، اعتباری پایه حکمنه کجدی .
 رؤس تدریس نائلته طریقه قدم کسب ایدرک مولویت مرتبه سنه ارتقا ایدن
 جهلای زادگاه مولویت توجیهی و بونلرک برربلده فاضیلکنه تعیینی مقتضی اولدیغندن
 مدرسلك کبی مولویت جهتی ده مختل اولدی .

حالا و سابقاً شیخ الاسلام اولانلرله بالتمعن روم ایلی و اناطولی قاضیسکرلرینک
 و متقاعدلرینک ، استانبول ، مکه مکرمه ، مدینه منوره ، ادرنه ، بروسه قضالردن
 منقصل و سائر مولویتلردن متقاعد اولانلرکیدی یوز الیدن سکان و طقسان اچیه
 قدر وظیفه یومیلری واردی [۳] .

شیخ الاسلام اولانلرک مناسب علمیه توجیهاتنده (بوغجه مها) نامیله معیناتی

[۱] بونلر ، حقیقه عالم عامل اوله لردی اوغللرینه - بلااستحقاق - ویریلن مدرسلك
 رؤسى اوپوپ باشلرینه قویمازلر ، ویرنلرک باشلرینه چالارلردی . چونکه - تبلیقنه مأمور
 اولدقلری - دین عدالت آه کین ، امانتک اهلنه تودیهنی امر ایدیور .

[۲] شعرای معرفه دن کر کوکلی عبدالرزاق نورس ، برمنظومه سنده

« چکه هم هیچ هله مخادیمی »

« یم اوغلمکده آنه سنی »

دیر .

[۳] « رساله وظیفه خواران و حراتب بندکان آل عثمان : صحیفه ۹۹ » .

و دائره لری خدمه سنك عائذاتی اولدقدن باشقه عهده لر نده بولنان سلطان بایزید مدرسه سی مدرسلكندن و بایزید اوقافك اداره سندن ده انتفاع ایدرلردی .
بالفعل حكومت شرعیده بولنان صدور و موالی، محكمه خرچلر نندن ده مستفید اولورلردی .

اچقه نك تنافص قیمتی و اصحاب مراتبك زینت و احتشامه میلی ، اسباب معیشتك تكثیرینی استلزام ایتدیكندن شیخ الاسلامه ، صدوره ، موالی به و بولنرك معزوللرینه ده (آرپهلق) نامیله برر ايكیشر قضا توجه ایدیلیردی .

بولنره ، اوقضالره - اجرای احكام قضا ایتك اوزره - برر نائب كوندوره رك حاصلاتك بر مقدارینی آنلره اعطا و متابیسنی كندیلری استیفا ایدرلردی .

عظامدن و جهلای زادكاندن بعضلری ، آرپهلقلری اولان قضالره - مبالغ و فیره جرایمك امل حریصانه سیله - اكثرأ متشرع و مقتدر نوآب كوندورمیبوب و قتیله متورعین علمانك - مسئولیت مادیه و مضوییه سنه بناء - فصلریچون ابتلا عد ایتد - كلری قضایه بریكیلسافل جهله نی بلا ایدرلر ، اسافل مرقومه ده تعذیب عباد و تخریب بلاد خصوصنده قصور ایتزلردی .

كبار علما دائره لر نده کی جهله خدمه ده جراقلق صورتیله طریق قضایه ادخال اولنقه باشلا دیغندن منصبلری ارادل نوآبه احاله ایدرلر و عباداللاهك باشنه بلای مبرم كسیلیرلردی .

مناصب علمیه به مدت عرفیه تعیین و موقت صورتیله توجه اولندیغندن هر سنه مدت عرفیه سنی اكمل ایدن صدور و موالی ، كثیرالعدد بر قافله معزولین تشكيل ایدردی . بولنره آرپهلق تداركنده مشكلاته تصادف ایدیلیردی .

پدولرینك ، یاخود منسوب اولدقلری كبرانك همتیله من غیر استیمال طریق تدریسه دخول ایدنلر - طغرات طفلانه ایله - قطع مراتب و قاضی كركك پایه سنه قدر ترقی ایتدكلر نندن - دولت و ملتیه فائده لری حالاً مشاهد و آتیاده مأمول اولدیغنی حالده - آرپهلقلری استصغار ایدرلردی . شان دولتی محافظه و بغیر حق احراز ایتدكلری - مراتب علیایه رعایه بالضروره اداره لری تأمین اولنوردی .
شیخ الاسلامدن اعتباراً دائره مشیخته بالفعل مأموریتده بولنان رجال علمیه دن

مخرج مولویتی پاپہ سنی خاڑ ذواتہ قدر - تخصیصات منضمہ و تعیر آخر لہ مأموریت
 معاشرلرینک متممی اولوق اوزرہ - ویریلن (آرپہلق) دائرہ مشیخت داخلندہ کی
 ذواتہ منحصر اولدینی حالده بالاخرہ دوائر سازہده مستخدم و معاشرلی مستوفی
 اولان رجال علمیه نكده آرپہلقدن استفادہ ایللری حقده - مختلف زمانلرده -
 ارادات سنیه صادر اولدی .

مؤخرآ (آرپہلق) نامی الغا و «تبدیل الشکل لاجل الاکل» قیلندن «طریق معاشی»
 نامی احداث اولندی .

آیریحہ بر علمیه تقاعد صندوقی تشکیل و مستحق تقاعد و عمل مانده اولان
 مأمورین علمیه و وفاتلرندن صکرہ عائلہ لرینہ برر مقدار معاش تخصیصی تأمین ایدیلدی .
 طشرده مسلك قضاده بولنان مأمورین علمیه نك معاش مخصصری ، تأمین
 معیشتہ کافی ایسده دائرہ مشیختہ کی رجال و مأمورینک معاشرلی جزئی [۱] اولدیفندن
 توسیع معیشت ایچون ویریلن آرپہلق ، نام جدیدہ - طریق معاشنک ، و مأموریت
 معاشی ماہیتندہ و وظیفہ لرینک اہمیتی نسبتندہ مأمورین موجودہ یہ تخصیصی موافق
 مصلحت ایکن بو اصول معقول ، رہین قبول اولمایہرقی طریق معاشرلرینک ادامہ سنہ
 چالیشلیمی ، بعض زادگان و منسویینک انتفاعدن محروم ایدیلہ ملری مقصدینہ مستفاد ایدی .
 اعلان مشروطیتدن صکرہ «طریق معاشی» الغا و آکا بدل مأموریت معاشرلی
 حد لائقہ ابلاغ ایدیلدی کی معزولین علمیه ہدہ - مأمورین ملکیکہ کی - معزولیت
 معاشی تخصیص اولندی . مأموریتی و معزولیت معاشی اولمایانلرہده «مستحقین علمیه معاشاتی»
 نامیلہ برر مقدار معاش تخصیص قیلندی .

احوال اسف اشتہالارندن بحث اولنان نوآبک یرلرینہ امور شرعیہ و حقوقیہده
 اختصاص پیدا ایدن ذوات مقتدرہ نك تدارک و تعیینی لزومی تأمل اولنہرق ۱۲۷۰
 سنہ سندہ - مؤخرآ «مکتب نوآب» نامی آلان «معلم خانہ نوآب» تشکیل ایدیلدی .
 بو مکتبہ علوم مرتبہ بی تحصیل ایلہ شہادت نامہ استحصال ایدیلر ، ثالث و رابع
 و خامس اولہرق اوچ صنف اعتبار اولنوب قضا لہ و بعض لوالرہ ایکیشر سنہ مدتلہ
 تعیین قیلنیرلر دی .

[۱] مثلاً دائرہ مشیختک اک بوبوک مأموریتلرندن اولان فتوی امانتک - مأموریتہ مخصص -
 معاشی اعلان مشروطیتدن سکرہ اون سنہ اولنہ قدر بیک بش بوز غروشدن عبارت ایدی

ولایت مرکز لرینه ومهم سنجاقلره «معلم خانه نواب» مآذونلرندن قدامآ وليافته شایان ترفیع کوریلنلرله ینه زادکاندن بعض ذوات نصب ایدیلمیرلردی .
زادکان میاننده یوليله تحصیل علم و تهذیب اخلاق ایتمش منور و مستقیم ذاتلر بولندی کبی اکثرأ

« جهلك اول مرتبه سی سهل اولاز »

« کسبیز تا بو قدر جهل اولاز »

مالی موافق حالی اولان - محله مکتبندن مآذون واخذ واعطایه مقتون - منلارده کوریلیردی .

مکتب نوآبك یرینه ۱۳۳۲ سنه سنده «مدرسة القضاة» تشکیل اولنه رق زادکان اصولی الغا ونائبلك عنوانی «قاضی» لکه تحویل قیلندی .
قاضیلق، مکتب قضات مآذونلرینه تخصیص اولنه رق توقیت اصولی رفع ایدیلدی .
قاضیلره - سائر مأمورین دولت کبی - خرج راه اعطا و حال معزولیتلرنده تأمین معیشتلری ایچون معزولیت معاشی تخصیص اولندی .

§

بر ضیافتده حاضر بولنان صدوردن کهرکچی عثمان پاشا زاده نوری بك، اعظم حضاردن برذاتك تكلیف ایتدیکی آرپه صوینی ایچمکدن اباه ایتمسی اوزرینه عمجه زاده سی افخم فضلادن صدراسبق یوسف کامل پاشا مرحوم ، بالبداهه شویتتی سویله مشدو :

« منلارك تعجبه شایان مزاجی چوق »

« آرپه لفن بیوبده صوین ایچمه مک کبی »

ابن الامین

محمود کمال